

דרשת שבת פ' צו / פ' זכור תשע"א

הרב ד"ר אהרן אדלר

I. "וכלי חרש אשר תבושל בו, ישבר; ואם בכלי נחושת בושלה, ומורק ושוטף במים."

א. במסגרת הפרשיות על "מעשה הקרבנות" שבפרשת השבוע – פ' צו – התורה רואה לנכון להעביר מסר בעניין "הכשר כלים".

ב. סוגית "הכשר כלים" מעסיקה רבנים ומורי הוראה במשך השנה כולה, בעקבות שאלות הלכתיות רבות, שמקורן: טעויות במטבח הפרטי והציבורי גם יחד.

ג. בדרך כלל, הטעויות האלה, הן בתחום הבשריים והחלביים שהתערבו. לעתים, מדובר במאכלים לא כשרים.

ד. ולפני פסח, הרבה אנשים עוסקים ב"הכשר כלים", כדי להכשיר סירים, סכו"מים, וכדו' לשימוש בפסח. [אגב, מו"ר הרב סולוביצ'יק זצ"ל התבטא פעם שמתאים לקרוא פ' צו (בשנה פשוטה) בשבת הגדול מיד לפני פסח עקב עניין "הכשר כלים" שבפרשה.]

ה. הרקע של פ' צו הוא בשר הקרבנות לאחר בישולו. רש"י אומר: "לפי שהבליעה שנבלעת בו, נעשה נותר. והוא הדין לכל הקדשים."

ו. מדובר כאן באחד מהמקורות בתורה ליסוד ההלכתי: "טעם כעיקר (המאכל)": פירוש הדבר, שאחרי שמבשלים דבר-מה בכלי, נשאר טעם של אותו המאכל בלוע בתוך דפנות הכלי. ולמשך עשרים וארבע שעות לאחר מעשה הבישול (המכונה "בן יומו"), אותו "טעם" נחשב כעצם המאכל לגבי איסור והיתר.

ז. אם חומר הכלי היה חרס, אין תקנה והכשרה. "שבירתן זו היא מיתתן", כלשון חכמינו. וזה מבוסס על הפסוק: "וכלי חרש אשר תבושל בו – ישבר".

ח. אולם, אם כלי הבישול עשוי ממתכת, ניתן להכשיר את הכלי ע"י הגעלת כלים במים רותחים. במס' זבחים צו: "לומדים שבקשר לכלי המקדש שעברו תהליך ההכשרה, הכניסו את הכלים קודם למים חמים, ואח"כ למים קרים. וכך הסבירו את הפסוק: "ומורק ושוטף במים – מריקה בחמין ושטיפה בצונן".

ט. בעל "ערוך השולחן" סבור שבמשך השנה כולה, אין צורך להקפיד על התוספת "שטיפה במים קרים", חוץ מהגעלת כלים לפני פסח. וזהו משום "זכר למקדש" בלבד.

י. משך זמן האכילה המקסימלי של אכילת חלק מבשר הקרבנות במקדש הוא יומיים. ביום השלישי, הבשר נאסר מדין "נותר", והיה טעון שריפה [ככתוב בפ' צו: "והנותר מבשר הזבח ביום השלישי, באש ישרף"].

יא. ולכן, טעם בשר הקרבן, שהיה בלוע בתוך כלי המקדש, "הטריף" את הכלים ביום השלישי מדין "נותר". ולכן, עסקו במקדש כל הזמן בסוגית "הכשר כלים".

II. בסוף פ' בראשית, נאמר: "זה ספר תולדות אדם". ובמס' ע"ז ה, הפסוק נדרש: "וכי ספר היה לאדם הראשון? אלא מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון, דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו".

א. היום, ביום יג' לחודש אדר שני, לפני עשרים וחמש שנה בדיוק, הלך לעולמו אחד מחכמי הדור, ומגדולי הפוסקים ומורי ההוראה: הגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל.

ב. ברצוני לספר על מקרה מעניין שעברתי לפני כעשרים שנה בתור רב קהילה בשכונת רמות.

ג. קבלתי פנייה מבני משפחה לא דתית מרמות ב', שרצו להכשיר פתאום את כל המטבח. והסיבה לכך היתה, שבת המשפחה (כבת 18 שנה) חזרה בתשובה, וההורים היו מעוניינים בכך, שבת זו תמשיך לחזור "הביתה" ולאכול בבית. אירגנו צוות – דוגמת "מבצע פסח" בצבא - והתחלנו בעבודה. התברר, שלמשפחה היה סט שלם

של צלחות מחומר פורצלן – שלכאורה, דינו ככלי חרס ואין להכשירו. אולם, אם לא היינו מגלים פתרון הלכתי לסיבוך הזה, כל המבצע היה מתפוצץ. ואכן, זכיתי לעלות על תשובתו של הרב משה פיינשטיין זצ"ל באגרות משה [חלק ב' סימן מו], שהשיב לרב בארה"ב בשנת תשכ"ו [1966] על אודות אותה בעיה בדיוק. וכדרכו בקודש, ידע ר' משה לצרף שיטות שונות שהובילו לפסק הלכה מהפכני, שיהיה אפשר להכשיר כלי פורצלן במים רותחים – שלוש פעמים (!) – בתנאים של שעת הדחק ובמצבים של הפסד מרובה. וכל זה רק לאחר שהכלים יהיו מושבתיים למשך שנים עשר חודש! הפוסק הנודע - החכם צבי – טען שאחרי שנה שלמה, שום טעם בלוע לא נשאר בכלל בכלים – לרבות מכלי חרס. ואכן, בני המשפחה ברמות הבטיחו לי שלא ישתמשו בכלים הללו למשך שנה תמימה; ואז חזרנו להגעיל את אותם הכלים במים רותחים שלוש פעמים.

ד. [אחרית דבר: מצאתי הזדמנות לעלות להר מנוחות לקברו של הרב משה פיינשטיין להודות לו על הפסק!]

III. היום, קראנו משני ספרי תורה. מסתבר, שלמים רותחים יש קשר, לא רק לסוגית "הכשר כלים" שבפרשת צו, אלא גם לפ' זכור בעניין זכירת עמלק פעם בשנים עשר חודש.

א. [אגב, לר' משה פיינשטיין זיקה מיוחדת למצוות קריאת פ' זכור. רק יומיים לפני פטירתו, בשנת תשמ"ו, הוא התחנן שיתארגן אצלו מנין בבית כדי שהוא יקיים בפעם האחרונה את מצות זכור. הוא הסביר: כשהשעון אוזל, חייבים לחטוף מצוות עד כמה שאפשר! כלשונו באידיש: "מיר מוז אריין חאפען מצוות!"]

ב. ובפ' זכור, קראנו, "אשר קרך בדרך". מסביר רש"י: מלשון "מקרה" – [כשאתם הייתם] בדרך, הם [העמלקים] הופיעו במקרה. ואח"כ הוא מביא פירוש נוסף: "קרך – מלשון: קור וחום – צננך והפשירך מרתיחתך. שהיו כל האומות יראים להילחם בכם, ובא זה והתחיל, והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת, שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בליעל אחד, קפץ וירד לתוכה. אע"פ שנכוה, הקרה אותה בפני האחרים."

ג. מיד לאחר יציאת מצרים, האמבטיה היתה רותחת. אף אחד לא העז לגעת בעם ישראל.

ד. "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יוחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען".

ה. העמלקים קיררו את המים החמים. ובזה התירו ואיפשרו לאומות אחרות לנסות לפגוע בעם ישראל. ואסור לנו לשכוח מה שעשו לנו העמלקים: "זכור...לא תשכח!" אסור שהטעם המר, הבלוע בתוך עם ישראל לדורות, יפוג אחרי שנים עשר חודש. אסור לתת למכחישי השואה לקרר את דעת הקהל העולמית בסוגית השואה – שהיא מלחמת עמלק של דורנו.

ו. זכירת עמלק – לפחות פעם אחת בשנה – מבטיחה שעניין עמלק יישאר נושא חם לדורי דורות.

ח. והיא אחת מן הסיבות שממשיכים לחגוג את חג הפורים עד עצם היום הזה, ככתוב בסוף המגילה: "וזכרם לא יסוף מזרעם".